

Litteratur og Kritik.

Quellensammlung der Schleswig-Holstein-Lauenburgischen Gesellschaft für vaterländische Geschichte. 1—3 Band. Kiel 1862—65.

Da det nævnte Værk neppe er kjendt hertilands uden af de faa, som med Flid følge den fremmede Litteratur, turde der maaske være Anledning til at henlede Opmærksomheden derpaa, saa meget mere som det indeholder flere historiske Bidrag, der ere af ikke ringe Interesse for os.

Af de tre hidtil udkomne Bind indtages første og tredie af tvende Krøniker fra Middelalderen, udgivne af den nu afdøde, fortjente hamborgske Historiker J. M. Lappenberg, det andet Bind (i to Afdelinger), der er udgivet af Professor G. Waitz i Göttingen, bestaar af Aktstykker og mindre Bidrag til det 15de, 16de og 17de Aarhundredes Historie.

De to her udgivne Krøniker ere: *Chronicon Holtzatiæ auctore Presbytero Bremensi*, og *Die Chronik der nordelbischen Sassen*. Af disse indtager den første Krønike som bekjendt en fremragende Plads blandt Kilderne til Holstens Historie i Middelalderen; ikke dog saa meget ved sin Paalidelighed, som ved den stærke Brug, senere Forfattere have gjort af den, samt ved sin anskuelige Fortælling og ved de mange karakteristiske Træk, den indeholder. I vore Øjne skjæmmes den ganske vist af det bitre Had til alt Dansk, som den paa mange Steder aander; men desto kjærere har den været sønden for Ejderen, og en Mængde Sagn og historiske Anekdoter, som have faaet rigelig Anvendelse i den schleswigholsteinske Litteratur, stamme fra den gamle Presbyter Bremensis. Ogsaa den danske Historie har denne Forfatter at takke for ikke saa ganske faa karakteristiske Træk, f. Ex. Anekdoten om Valdemar Atterdag og

Ridder Kalf. Den Ros, der saaledes kan tilkomme Forfatteren som en livlig Fortæller, svækkes imidlertid betydelig, naar det bemærkes, at hans Fortælling langt fra altid er at lide paa. Tvertimod fortalte han løst og fast, saaledes som det paa hans Tid (Midten af det 15de Aarhundrede) gik i Folkemunde i Holsten, idet han tillige lod sit Nationalhad mod de Danske udøve en utilbørlig Indflydelse paa Fremstillingen. Ukritisk som han var, sammenblandede han Tider og Begivenheder paa en Maade, der maa gjøre enhver alvorlig Historiker, der vil benytte hans Krønike, meget mistænkelig ved alt, hvad der ikke ved Hjælp af andre Kilder kan afhjemles eller dog støttes. Dette er nu vel erkjendt af de fleste, for hvem det virkelig er om den historiske Sandhed at gjøre, og det er end yderligere godtgjort af den lærde og omhyggelige Udgiver, som har erhvervet sig ikke ringe Fortjenester af den gamle, med alle sine Fejl uundværlige Historiebog, ved de mange oplysende eller berigtigende Anmærkninger, hvormed han har ledsaget den.

Presbyter Bremensis har skrevet paa Latin, men hans Latin spotter alle Klassicitetens Regler; det er plattysk Latin, men netop derfor gjør det et ejendommeligt trohjærtigt Indtryk. Da man har en gammel plattysk Text af Krøniken (trykt tilligemed den latinske Text i 3die Bind af Westphalens Monumenta inedita), var der længe Strid blandt de lærde, om Plattysken eller Latinen var Originalsproget. Lappenberg har imidlertid med fuldkommen overbevisende Grunde godtgjort, at Værket fra først af er skrevet paa Latin. Den bedste nu bevarede Text findes her i Kjøbenhavn i det store kongelige Bibliothek¹⁾; den er lagt til Grund

¹⁾ Dette Hdskr., hvoraf et Facsimile er vedføjet Udgaven, ejedes i sin Tid af Mag. Albertus Meiger, Præst i Lindholm i den slesvigske Marsk. Det er urigtigt, naar han gjøres til Professor i Kjøbenhavn. Kong Christian III foreslog ham rigtignok dertil 1550, men de øvrige Professorer undsløg sig for at antage ham paa Grund af hans Ungdom og Mangel paa tilstrækkelig grundige Studier, (se Nyerup, Hist. stat. Skildringer af Tilstanden i Danmark og Norge i ældre Tid. IV, 16—19). Kort efter blev han Præst i Lindholm,

for nærværende Udgave, dog med Benyttelse af andre Haandskrifter, forsaavidt de have noget kritisk Værd. — Endnu kunde det bemærkes, at Lappenberg har ledsaget sin Udgave med flere værdifulde Tillæg, hvoriblandt vi skulle fremhæve de ombyggelige Stamtavler over de holstenske Grevelægter.

„Die Chronik der nordelbischen Sassen“ har i Sammenligning med Holsterkrøniken af Presbyter Bremensis mindre selvstændig Betydning. Den første og største Del af den er en plattysk Oversættelse (med enkelte Indskud) af Helmolds Chronica Slavorum; siden har Aarbogen fra Ry Kloster afgivet en Del Stof. Krøniken har tidligere været udgivet af Michelsen i Staatsbürgerl. Magazin IX. efter et Haandskrift, som findes i det store kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn. For nærværende Udgave er et Haandskrift i det kielske Universitetsbibliothek lagt til Grund, og flere andre Haandskrifter ere benyttede. Men da Texterne afvige temmelig stærkt fra hinanden, har Udgivelsen været meget besværlig. Det hele gjør ikke saa meget Indtrykket af at være eet Værk, som at være to eller flere sammenstykkede Optegnelser. For Danmarks Historie har denne Krønike mindre Interesse, da de Efterretninger, den indeholder om danske Forhold, for det meste høves bedre andensteds. Dog fortjener den at efterses; Hamborgernes og Lybekkernes mislykkede Tog til Øresund 1427 er f. Ex. fortalt meget anskuelig.

Medens de ovennævnte Krøniker ialfald i Hovedsagen vare forhen kjendte, og den ene af dem (Presb. Brem.) endogsaa er meget stærkt, ja man kan uden Overdrivelse sige altfor meget benyttet af tidligere Historikere, ogsaa af danske ¹⁾),

hvor han levede til 1603 (se Cimbria literata. I, 395). Lappenberg synes ikke at have kjendt hans store historiske Exempelsamling: Nucleus Historiarum. Hamburg 1599. Fol., i hvilken han blandt mange andre Kilder ogsaa har benyttet Presbyter Bremensis.

¹⁾ Presbyter Bremensis har vistnok allerede været kjendt og benyttet af Vedel, ja vel endog af ældre danske Historikere; thi den „holstiske Krønike“, som Vedel anfører som en af Kilderne til

gjælder dette derimod ikke Indholdet af anden Del af „Quellensammlung“, der bestaar af „Urkunden und andere Actenstücke zur Geschichte der Herzogthümer Schleswig und Holstein unter dem Oldenburgischen Hause.“ Disse Aktstykker vare nemlig for den allerstørste Del forhen ubekjendte, uden forsaavidt Udgiveren alt har benyttet Indholdet af dem i sin „Schleswig-Holsteins Geschichte“. En opmærksom Læser af dette Værk vil jo nemlig have bemærket, at Forfatteren i anden Del har havt en Del forhen ubenyttede historiske Materialier til sin Raadighed. Disse, som ere hentede fra forskjellige tyske Arkiver, navnlig Oldenburg, Schwerin, Lybek, Kassel o. a., ere nu her meddelte dels in extenso dels i Uddrag, undertiden ledsagede af oplysende Bemærkninger og Henviisninger. Enkelte af de meddelte „Urkunden“ ere vel forhen kjendte, undertiden endog i en rigtigere Form¹⁾; men i Hovedsagen er Indholdet dog nyt, og ikke lidet deraf er af Interesse for den danske Historie. Exempelvis kan saaledes nævnes Bidragene til Christiern II's og Christian IV's Historie. Af særlig Interesse forekomme Oplysningerne om Enkedronning Sofia (Christian IV's Moder) os at være. Man faar ved Hjælp af dem tildels et andet Billede af hende, end man har faaet ved Werlauff's Skildring: „Sophia af Meklenborg, Dronning af Danmark og Norge“ (Hist. Tidsskrift. III, 1—80). — Udgiverens Bidrag til Historien om Ditmarskens Underkastelse (I, 146 ff.) give Anledning til den Bemærkning, at det er

den i Midten af det 16de Aarhundrede forfattede korte danske Krønike, som gaar fra Valdemar Atterdag til Frederik II's Thronbestigelse, er neppe, som jeg i min Afhandling om Historieskrivningen i Danmark og Norge efter Reformationen S. 31 Note 2, har antaget, Joh. Petersens Chronica oder Zeitbuch, men derimod Chron. Holsatiæ auct. Presb. Bremensi.

¹⁾ Saaledes er det i Waitz's Urkunden II, 34 i Udtog meddelte Dokument af 17 Juni 1556 fuldstændig trykt hos Westphalen, Monum. ined. IV, 3171, og med den rigtige Datering: 17 Juli. (Jfr. mine Bidrag til Slesvigs Kirkehistorie i det 16de Aarh., i Ny kirkehistoriske Saml. IV, 630—31).

besønderligt, at han har oversat den noget nær vigtigste Kilde til Oplysning om denne Begivenhed, nemlig den kongelige Raads Lic. jur. Caspar Paslicks samtidige og udførlige Beretning, skjønt den er trykt i et Tidsskrift, som er Udgiveren noksom bekjendt, nemlig i Michelsens Archiv für Staats- und Kirchengeschichte der Herzogthümer Schleswig, Holstein und Lauenburg. III, 339—70. Hvad Hieronymus Osius har skrevet om Krigen er væsenlig kun stilistiske Omarbejdelser af Øjenvidnet Paslicks Beretning. Bortset fra slige mindre Mangler og fra den Omstændighed, at Udgiveren ofte kun har haft Afskrifter og sjeldnere selve Originalerne til sin Raadighed, indeholde disse „Urkunden“ dog saa mange gode historiske Bidrag, at Udgiveren fortjener Tak for den derpaa anvendte Tid og Flid.

H. Rørdam.

Danske Samlinger for Historie, Topographie, Personal- og Litteraturhistorie, udgivne af Chr. Braun, O. Nielsen og A. Petersen. 1 Bind. Kiøbenhavn 1865—66: 413 Sider. 2. Bind. Kbhvn. 1866—67: 398 Sider. 3. Bind. Kbhvn. 1867—68: 396 S. Gyldendalske Boghandel (F. Hegel). 8vo.

Saa mange Materialier og Samlinger af Kildeskrifter til vor Historie, der end, især i ældre Tider, ere udgivne: er der dog, som Enhver veed, der har gjort et nok saa løseligt Studium af en hvilkenksomhelst Periode, endnu stedse Meget at samle, og endnu Mere at ordne, og at bearbejde, for at faae et nogenlunde klart og livligt Billede af hvorledes det har seet ud i Kirken, i Skolen, i Staten eller Folkelivet, i denne eller i hiin Tidsalder. Til flere Perioder savnes mange og væsentlige Kilder, eller de ere i alt Fald